

Stanisław Godlewski

W XXV-lecie PRL

Palestra 13/7(139), 3-8

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW GODLEWSKI

W XXV-lecie PRL

Przywykliśmy tak dalece do współczesności, którą wszyscy razem tworzymy, że czasami wydaje się nam, iż to, co jest, było zawsze, i zastanawiamy się jedynie nad tym, jaka będzie przyszłość. W tym zaangażowaniu się w terażniejszość zapominamy, jaką drogę przebył nasz naród i poszczególne grupy społeczne, aby rzeczywistością był dzień dzisiejszy, którego nadejście zapowiadał Manifest Lipcowy i PPR.

22 lipca 1944 r. — to początek nowego okresu historycznego dla narodu polskiego. początek nowego porządku społecznego i ekonomiczno-gospodarczego, wypełniającego wyższy szczebel organizacji społeczno-politycznej naszego Państwa. Był to jednak już piąty rok wojny, w której naród polski składał największą ofiarę krwi, a jednocześnie dokumentował czynem swą wolę walki o pełne zwycięstwo militarne i społeczne. Wyzwolony był dopiero skrawek ziem polskich i trzeba było jeszcze 9 miesięcy ciężkich i krwawych frontowych walk żołnierzy polskich i radzieckich, aby wyzwolić resztę kraju i zatknąć sztandar zwycięstwa na gruzach Berlina.

Wyzwolony naród i kraj nie zaznał jednak spokoju zaraz po tym zwycięstwie. Wewnątrz toczyła się ostra walka starego z nowym. Ugruntowanie ludowej władzy pochłonęło liczne ofiary. Jednocześnie w południowo-wschodniej części kraju bandy UPA bestialsko mordowały ludność polską. Były to tragiczne dni.

Taki był początek niepodległości Polski Ludowej. Te dni i lata młode pokolenie zna tylko z opowiadań i historii, ale starsi znają je dobrze z własnych przeżyć i często z własnej działalności dla ugruntowania nowego porządku i ludowej władzy.

Zaangażowanie polityczne w tym dziele miało w zasadzie podział klasowy. Podstawowe klasy społeczne, robotnicy i chłopci, wzięli władzę w swoje ręce i ustanawiali porządek ekonomiczny i społeczny zgodnie z interesami tych klas przy współudziale tej części inteligencji, która czuła się z nimi związana.

Czy adwokatura wniosła do tego okresu swój wkład i jaki mianowicie?

Na pytanie to nie można dać jednoznacznej odpowiedzi, bo adwokatura w tym czasie dopiero tworzyła swoją nową organizację. Natomiast adwokaci jako część inteligencji zawodowej włączali się do pracy przy organizowaniu różnych dziedzin życia społecznego. Służyli swoją wiedzą

prawniczą i doświadczeniem życiowym przy tworzeniu nowych aktów normatywnych ustanawiających uspołecznienie stosunków prawnych w mieście i na wsi, w rolnictwie i przemyśle oraz w innych dziedzinach odradzającego się Państwa. W działalności tej nadawali oni formę prawną kierunkom, które nakreślało kierownictwo PPR i współdziałające z nią partie polityczne. Wielu adwokatów podejmowało wówczas pracę w organach administracji, sądownictwa, prokuratury i w innych dziedzinach albo nosiło mundur wojskowy. Byli jednak i tacy, którzy stali na uboczu.

Skład osobowy adwokatury w tym czasie był bardzo przerzedzony w stosunku do roku 1939. Akcja likwidacyjna inteligencji polskiej i dyskryminacje narodowościowe ze strony okupanta, a ściślej — gestapo, jak również działania wojenne i warunki okupacyjne zmniejszyły liczbę adwokatów z około 8 000 w r. 1939 do około 3 000 po wyzwoleniu. Z ogólnej liczby 5 000 adwokatów, o którą zmniejszył się stan osobowy adwokatury, około 1 300 adwokatów zostało zamordowanych przez okupanta. Co do tej liczby Naczelna Rada Adwokacka jest w posiadaniu szczegółowej listy zawierającej zarówno nazwiska, jak i oznaczenie miejsca oraz okoliczności mordu.

Odradzająca się adwokatura przystąpiła w tak zmniejszonym składzie do powołania swojej organizacji zawodowej w izbach adwokackich. Pierwsza Rada Adwokacka powołana została w kwietniu 1945 r. w Warszawie (obejmowała ona również Łódź, Częstochowę i Białystok), w okresie zaś maj—sierpień 1945 r. powołane zostały Rady Adwokackie: w Krakowie (obejmowała ona Rzeszów), Katowicach, Gdańsku (obejmowała ona Szczecin i Koszalin) i Toruniu (obejmowała ona Bydgoszcz i Olsztyn), a w kilka miesięcy później w Lublinie, Poznaniu i Wrocławiu. Zasięg terytorialny działania tych rad adwokackich obejmował w tym czasie już cały kraj. Powołanie innych rad adwokackich było wynikiem nowych podziałów terytorialnych i wyłączenia nowo tworzonych z zasięgu już istniejących izb adwokackich.

Naczelna Rada Adwokacka została powołana 25.VIII.1945 r.

Oblicze polityczne adwokatury przed 1939 r. było bardzo zróżnicowane. W środowisku tym ujawniały się wszystkie możliwe kierunki polityczne, ale działalność polityczną w sposób zorganizowany przejawiała tylko nieznaczna część adwokatury. Podstawowe masy adwokackie nie były politycznie zaangażowane, a ze względu na swoje położenie ekonomiczne były podatne na demokratyczne nurty społeczne. Tym trzeba tłumaczyć, że adwokaci w nowych warunkach ustrojowych znajdowali swoje właściwe miejsce i wielu z nich przejawiało również aktywność polityczną i społeczną na różnych odcinkach, w szczególności na Ziemiach Odzyskanych.

W tym czasie pracowało już w sądownictwie i prokuraturze wielu byłych adwokatów, którzy bezpośrednio po wyzwoleniu rozpoczęli tam pracę. Niektórzy z nich zajmowali nawet bardzo eksponowane stanowiska w administracji wymiaru sprawiedliwości. To najlepszy dowód, że w adwokaturze istniały siły demokratyczne, ludowe, które nie tylko poparły nową władzę i współdziałały w budowie nowego ustroju, ale nadawały temu ustrojowi w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości nowy kształt.

O postawie ówczesnej adwokatury świadczy m. in. fakt zwrócenia się w końcu 1946 r. Ministerstwa Sprawiedliwości do Naczelnej Rady Adwokackiej z propozycją zatrudnienia adwokatów na stanowiskach sędziowskich w miejscowościach, w których odczuwało się brak kadry sędziowskiej. W odpowiedzi na ten apel zgłosiło się 176 adwokatów, przy czym z liczby tej 80 osób zostało powołanych na stanowiska sędziowskie.

Jednocześnie jednak na listach adwokatów figurowali ludzie, którym ustroj Polski nie odpowiadał, którzy nie godzili się z nim i niejednokrotnie manifestowali to swoimi wystąpieniami, a nawet wrogą działalnością. Były to jednak tylko jednostki, których postawy nie można utożsamiać z adwokaturą jako grupą zawodową. Trzeba bowiem pamiętać przy ocenie tego okresu w adwokaturze, że członkami jej byli ludzie, którzy swoją świadomość społeczną i polityczną wynieśli z innego okresu historycznego, okresu monopolistycznego kapitalizmu. Dla wielu z nich ustroj tworzący podstawy socjalizmu był albo niezrozumiały, albo obojętny.

Adwokatura jako całość, a więc podstawowe masy adwokackie i samorząd zawodowy widziały w nowym porządku społecznym i prawnym ustroj sprawiedliwości społecznej.

Stabilizacja życia społecznego, duża aktywność większości społeczeństwa i realizowanie podstaw ekonomicznych ustroju, planowa i szybka odbudowa kraju ze zniszczeń, odbudowa i rozbudowa przemysłu i rozwój oświaty i nauki, nowa pozycja społeczna świata pracy — wszystko to wpływało na powstawanie nowej świadomości również wśród adwokatów. Bardzo wielu adwokatów prowadziło wówczas szeroko popularyzującą prawa i akcję odczytową w ramach ZPD i łączności miasta ze wsią. Była to dla wielu jednocześnie szkoła wychowania społecznego i politycznego.

Należy tu podkreślić, że wzajemny związek między tempem rozwoju życia społecznego i gospodarczego a aktywnością społeczną adwokatów ujawniał się tam, gdzie tej aktywności najbardziej było trzeba w pierwszych latach powojennych, a więc na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Kształtowało to nowe oblicze społeczne członków palestry, tworzyło nowe stosunki międzyludzkie w środowisku adwokackim i nowe postawy społeczne. Wszystko to miało później decydujący wpływ na rozwój zmian w organizacji pracy zawodowej adwokatów na tych terenach.

Stosunki społeczne i gospodarcze, jakie się już ukształtowały w społeczeństwie pod koniec pierwszego pięciolecia Polski Ludowej, znacznie wyprzedzały organizację adwokatury. Problem ten widziany był dobrze w szczególności przez środowisko prawnicze. Natomiast szerokie kręgi adwokatury ówczesnej, w której konserwatyzm i tradycjonalizm oraz rutyna zawodowa była nawykiem zakorzenionym jeszcze w innym okresie historycznym, konieczności wprowadzenia tych zmian nie dostrzegały. Tym właśnie tłumaczy się, że problem organizacji adwokatury stał się przedmiotem zainteresowania Zrzeszenia Prawników Polskich i czynników politycznych. Między innymi Rada Prawnicza Stronnictwa Demokratycznego podjęła w dn. 10.—11.IV.1949 r. rezolucję o konieczności weryfikacji adwokatów i reformy ustroju adwokatury. Obie te kwestie były przedmiotem ożywionych dyskusji i w ich wyniku uchwalona zosta-

ła w 1950 r. nowa ustawa o ustroju adwokatury, w rok potem przeprowadzona została weryfikacja adwokatów, a od stycznia 1952 r. zaczęły powstawać pierwsze zespoły adwokackie. Fakty te zadecydowały o dalszym rozwoju adwokatury. Właściwie dopiero od tego okresu adwokatura zaczęła zdecydowanie kroczyć w tym samym kierunku, w jakim zmierzało życie społeczne.

W okresie poprzedzającym powołanie zespołów organizacja pracy adwokatów niczym się nie różniła od wykonywania zawodu w ustroju kapitalistycznym. Indywidualna kancelaria była jedyną formą pracy. To opóźnienie organizacyjne adwokatury uniemożliwiało oddziaływanie na nią dla podnoszenia swych kwalifikacji zawodowych, kształtowania socjalistycznych postaw moralnych i etycznych, pogłębiania świadomości co do konieczności współdziałania z resztą społeczeństwa w zakresie socjalistycznego budownictwa, a więc co do integracji społecznej. Trzeba tu stwierdzić, że o ile adwokatura nie tylko akceptowała, ale i współdziałała w przemianach, jakie następowały wokół niej, o tyle same zmiany wewnętrzne były przez nią opóźniane, a ich zasadność podważana. Nie należy jednak w tej postawie adwokatury dopatrywać się jej reakcyjności i wsteczności politycznej. Było to po prostu nienadążanie rozwoju świadomości za rozwojem stosunków ekonomicznych, co jest prawidłowością według nauki marksizmu. Był kształtuje świadomość. Wobec tego że stosunki ekonomiczne rozwijały się bardzo szybko, świadomość pozostawała w okowach burżuazyjnego sposobu myślenia. Zresztą w innych grupach społecznych też takie zjawisko występowało. W szczególności w zakresie wyższych form świadomości, jaka musi towarzyszyć działalności przy stosowaniu i interpretacji prawa, jeżeli działalność ta ma być wynikiem wewnętrznego odczucia i rozumienia — dojrzwienie świadomości jest zwykle opóźnione w stosunku do organizacji bazy ekonomicznej. Rodzaje usług, jakie świadczy adwokatura, należą właśnie do tej części nadbudowy państwa, która wymaga wysokiej świadomości społecznej i politycznej. Stwarzało to trudności w realizacji nowych form organizacyjnych wykonywania zawodu, powoli jednak liczba członków zespołów zwiększała się, a zrozumienie, że zespół jest wyższą, uspołecznioną formą organizacji zawodu, stawało się coraz bardziej powszechne. Przekształcanie świadomości w tym zakresie trwało długo, bo aż 12 lat (1952—1963). Okres ten stanowił I etap uspołecznienia adwokatury, które polegało głównie na stworzeniu organizacji zespołów i zdobyciu około 500 lokali na ich potrzeby, a w rzeczach niewymiernych — na kształtowaniu socjalistycznej świadomości, tworzeniu nowych form współżycia społecznego i zasad współpracy i na powstawaniu poczucia więzi zawodowej i ekonomicznej oraz wzajemnego oddziaływania wychowawczego.

W tym 12-leciu miały miejsce niezmiernej wagi zdarzenia polityczne, które w poważnym stopniu wpływały na postawę adwokatury. W pierwszej połowie tego okresu rola i funkcja adwokata w wymiarze sprawiedliwości była rozumiana niezbyt szeroko. Trzeba dla ścisłości powiedzieć, że wśród adwokatów taka ograniczona rola adwokata również miała swoich zwolenników. W drugiej połowie tych lat adwokatura spontanicznie manifestowała swoje paparcie dla Partii i Rządu. Nastąpiło poważne ożywienie w działalności społecznej. Wielu adwokatów w wyniku swojej

aktywności zostało wybranych do rad narodowych i powołanych do ich komisji.

W latach sześćdziesiątych życie społeczne i socjalistyczne budownictwo, dzięki mądrej polityce Partii i Rządu, poczyniło znaczny, dalszy postęp i znowu uspołecznienie adwokatury pozostawało w tyle w stosunku do innych dziedzin życia. Zachodziła więc potrzeba wyrównania tych różnic przez wypełnienie dotychczasowej zespołowej formy pracy nową treścią. W łonie adwokatury istniały już teraz siły, które widziały taką potrzebę i nawet domagały się jej. Była to w zasadzie młodsza kadra adwokatury, która Polsce Ludowej zawdzięczała wykształcenie uniwersyteckie i możliwość wejścia do zawodu, która nie miała nawyków wyniesionych z indywidualnej praktyki, a świadomość społeczną i polityczną kształtowała w warunkach obecnego ustroju. Również i w tym okresie do dyskusji na temat adwokatury włączyło się całe środowisko prawnicze, gdyż samorząd zawodowy adwokatury nie miał własnej koncepcji w tym zakresie. Adwokaci widzieli wprawdzie, że już najwyższy czas zrobić dalszy krok w sprawie uspołecznienia, ale szukali rozwiązań, które mogłyby pogodzić dotychczasowe treści z nową formą. A tymczasem dla postępu konieczne było zachowanie dotychczasowej formy i wypełnienie jej nową treścią. Zadaniu temu służyła ustawa, której realizacja rozpoczęła się z początkiem 1964 r.

Adwokatura rozdzieliła się na dwie grupy zawodowe, aby lepiej służyć gospodarce narodowej i społeczeństwu. 25% adwokatów przestawiło się wyłącznie na obsługę prawną jednostek gospodarki uspołecznionej. Ta część adwokatów roztacza pieczę nad problematyką prawną największych jednostek gospodarki uspołecznionej, ministerstw, banków i central różnych dziedzin życia. Ich praca stanowi o stosunkach pracy załóg, a często także o działalności ekonomicznej całych pionów produkcyjnych. Można zatem powiedzieć, że adwokaci-radcowie prawni pracą swoją przyczyniają się w jakimś stopniu do naszych wielkich osiągnięć we wszystkich dziedzinach. Należy wyrazić nadzieję, że w miarę podnoszenia się roli adwokata-radcy prawnego w kierownictwie jednostek gospodarki uspołecznionej wzrastać będzie efektywność ich pracy.

Przed adwokaturą stało nowe zadanie, którego wykonanie dokonuje się aż do chwili obecnej. Zadaniem tym jest podnoszenie poziomu pracy zawodowej, poprawa warunków pracy w poprzednio uzyskanych i nowo wybudowanych lokalach zespołów, podwyższenie etyki zawodowej i świadomości społeczno-politycznej. Na wszystkich tych odcinkach wiele w tym pięcioleciu zmieniło się na lepsze. W poważnym stopniu podniosła się świadomość roli, jaką adwokatura spełnia w socjalistycznym wymiarze sprawiedliwości. Poczucie odpowiedzialności za wystąpienia na forum sądowym jest prawidłowością codziennej pracy adwokatów. Wzrosła znacznie świadomość polityczna i zaangażowanie społeczne. Pozwoliło to adwokataturze zajmować prawidłową postawę w życiu politycznym kraju, a jednocześnie aktywizować się w pracy społecznej w różnych dziedzinach. Integracja społeczna adwokatury pozwalała jej podnosić zaufanie społeczne i należny autorytet zawodu. Osiągnięcie tego stało się też możliwe w wyniku zmian w składzie osobowym adwokatury, napływu do jej szeregów ludzi politycznie zaangażowanych i oddanych w równej mierze sprawom adwokatury i socjalizmowi — Polsce Ludowej.

Adwokatura zamyka pierwsze XXV-lecie PRL poważnym dorobkiem, którego osiągnięcie było możliwe dzięki życzliwemu dla tego zawodu stanowisku Partii i Rządu. Docenianiu przez te czynniki roli adwokata w kształtowaniu praworządności socjalistycznej i życiu społecznym dały właściwą podstawę przemiany wewnętrzne w adwokaturze, jej postawa zawodowa i polityczna.

Dojrzałość polityczna środowiska i integracja społeczna pozwalają przypuszczać, że zginą resztki nieufności co do realności przemian wewnętrznych adwokatury, a to da adwokaturze możliwość zwiększenia swego wkładu w dalszy rozwój społeczny i gospodarczy Polski Ludowej.

Adwokatura, wchodząc z obecną organizacją zawodu i aktualnym składem osobowym w drugie XXV-lecie Polski Ludowej, ma wszelkie warunki do tego, by nie pozostawać w ogonie przemian społecznych, lecz przeciwnie — przodować w nich.

ALEKSANDER DUBROWSKI

Ochrona zasad etyczno-moralnych w adwokaturze

Adwokat obowiązany jest udzielać pomocy prawnej zgodnie z prawem i interesem mas pracujących, zgodnie z obowiązkami zawodowymi oraz zasadami słuszności i godności. W tych ramach oraz w granicach rzeczowej potrzeby korzysta on z wolności słowa i pisma przy wykonywaniu zawodu.

Naruszenie któregokolwiek z wymienionych przepisów, obowiązków czy zasad pociąga za sobą odpowiedzialność dyscyplinarną. Ani ustawa o ustroju adwokatury z dnia 19.XII.1963 r., ani rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.XII.1964 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim nie zawierają żadnego przepisu, który by pozwalał na umorzenie postępowania dyscyplinarnego ze względu na niecelowość ścigania. Mimo bowiem treści § 1 ust. 2 cyt. rozporządzenia, zezwalającego na stosowanie w postępowaniu dyscyplinarnym przepisów kodeksu postępowania karnego, Sąd Najwyższy zajmuje stanowisko, że art. 49 k.p.k. nie może być stosowany do deliktów dyscyplinarnych (wyrok SN z dnia 29.IX.1962 r. R. Adw. 28/62).

W tych warunkach postawa etyczno-moralna każdego adwokata ma ogromne znaczenie dla prawidłowego wykonywania zawodu i wymaga szczególnej troski ze strony samorządu adwokatury. Od niej bowiem zależy w bardzo dużym stopniu poziom pracy zawodowej, który — na obecnym etapie — jest jednym z najważniejszych problemów uspołecznionej adwokatury.